מאן שמעת ליה דאזיל בתר לקיטה ר"ג וקתני שבט אלא אי אתמר הכי אתמר אמר רבה בר רב הונא אע"ג דאמר רבן גמליאל אתרוג אחר לקיטה כירק ראש השנה שלו שבט מאי שנא התם דקתני אם היתה שניה נכנסת לשלישית ומאי שנא הכא דקתני אם היתה שלישית נכנסת לרביעית מילתא אגב אורחיה קמ"ל דאתרוג קשיא ליה ידא ואיידי דממשמשי ביה כולי עלמא בשביעית לא טעין פרי עד תלת שנין בעא מיניה ר' יוחנן מרבי ינאי אתרוג ר"ה שלו אימתי א"ל שבט שבט דחדשים או שבט דתקופה א"ל דחדשים בעא מיניה רבא מרב נחמן ואמרי לה ר' יוחנן מרבי ינאי היתה שנה מעוברת מהו א"ל הלך אחר רוב שנים אמר רבה אתרוג בת ששית שנכנסה לשביעית פטורה מן המעשר ופטורה מן הביעור ובת שביעית שנכנסה לשמינית פטורה במעשר וחייבת בביעור א"ל אביי בשלמא סיפא לחומרא אלא רישא פטורה מן הביעור אמאי דאמרינן זיל בתר חנטה אי הכי תיחייב במעשר א"ל יד הכל ממשמשין בה ואת אמרת תיחייב במעשר ורב המנונא אמר [א]בת ששית שנכנסת לשביעית לעולם ששית ובת שביעית הנכנסת לשמינית לעולם שביעית מיתיבי ר"ש בן יהודה אומר משום ר"ש אתרוג בת ששית שנכנסת לשביעית פטורה מן המעשר ופטורה מן הביעור שאין לך דבר שחייב במעשר אא"כ גדל בחיוב ונלקט בחיוב ובת שביעית שנכנסת לשמינית פטורה מן המעשר ופטורה מן הביעור שאין לך דבר שחייב בביעור אא"כ גדל בשביעית ונלקט בשביעית רישא קשיא לרב המנונא סיפא קשיא בין לרבה בין לרב המנונא תנאי היא דתניא [ב]אמר רבי יוסי אבטולמוס העיד משום חמשה זקנים אתרוג אחר לקיטתו למעשר ורבותינו נמנו באושא ואמרו [ג]אחר לקיטתו בין למעשר בין לשביעית שביעית מאן דכר שמיה

חסורי

רש"י

מאן שמעת ליה כו'. אלמא ר"ש בן אלעזר כרבן גמליאל סבירא ליה: **אתרוג קשיא ליה ידא.** קשה לעץ האתרוג ידים ממשמשות בו: **שבט דחדשים.** של לבנה: **או שבט דתקופה.** חמה לסוף שלשים של תקופת טבת נכנס שבט של חמה: **היתה שנה מעוברת מהו.** אימתי ר"ה שבט הסמוך לטבת או אדר הראשון שהוא במקום שבט: **אחר רוב שנים.** מי ששמו שבט: **אמר רבה אתרוג בת ששית.** שחנטה בששית: **פטורה מן המעשר.** לקמיה מפרש טעמא דכולה מילתא: **א"ל אביי בשלמא סיפא.** דקא אמרת בת שביעית שנכנסה לשמינית פטורה מן המעשר אלמא נהגה בה קדושת שביעית ומיחייב לאפקורה והפקרא פטורה מהמעשר דמשמע דאזלת בה בתר חנטה לענין הפקר שביעית ולענין ביעור נמי כדקאמרת חייבין בביעור כל הן סיפא אע"ג דסתרא לה לרישא דקאמרת בת ששית שנכנסה לשביעית פטורה מן המעשר דהפקר הוא משום שביעית אלמא בתר לקיטה אזלת בה לענין שביעית דאי לאו דשביעית נהגא בה לא הוה מפטרא דהפקרא דשביעית פטר לה ממעשר כדתניא במכילתא[ג] ואכלו אביוני עמך ויתרם תאכל חית השדה[ג] מה חיה אוכלת ופטורה מן המעשר אף אדם פטור הא לא הוה קשיא לי דאמינא ספוקי מספקא לך אי אזלינן באתרוג בתר חנטה לענין שביעית או בתר לקיטה כמו במעשר ואזלת לחומרא דשביעית דאורייתא היא וספיקא דאורייתא לחומרא: **אלא רישא.** דסיימת בה פטורה מן הביעור דקולא הוא: **אמאי דאמרינן זיל בתר חנטה.** אשמעת לן בה דלא מספקא לך ומסקנא דרישא וכולה סיפא חד טעמא הוא דפשיטא לך דבתר חנטה אזלינן: **אי הכי.** דלא מספקא ולא נהגא שביעית באתרוג בת ששית: **תתחייב במעשר.** דלאו הפקר הוא: **יד הכל ממשמשים בה.** נהי דלא מחייב לאפקורה דלא נהגא בה שביעית מיהו כל שדות ופרדסות הפקר הן בשביעית ואין אתרוג זה נשמר בה לבדו ועל כרחו הכל ממשמשין בו והפקר פטור מן המעשר: **רב המנונא אמר לעולם ששית.** וחייב במעשר דכיון דשביעית לא נהגא בה ולאו הפקרא דמלכא היא משמוש יד הכל שבה אינו אלא גזל ואין הפקר כזה פטורה מן המעשר: **מיתיבי ר"ש בן יהודה אומר כו'** הכי גרסינן לה בתוספתא[ד] **שאין לך שחייב במעשר אלא אם כן גדל בחיוב ונלקט בחיוב** ובסיפא גרסי' **שאין לך שחייב בביעור אא"כ גדל בשביעית ונלקט בשביעית.** ברישא דמילתיה יהיב טעמא לפטורא דמעשר לפי שהוציאו מכלל שאר אילנות שהלכו בם אחר חנטה לפיכך הוזקק ליתן טעם לדבריו ואשמועי' כרבה דאע"ג דלאו הפקר דמלכא הוא כיון דסוף סוף יד הכל ממשמשין בה פטורה מן המעשר דלפטורא דביעור לא אצטריך למכתב טעמא דלא אפקיה מדין שאר אילנות דאזלינן בה בתר חנטה וסיפא יהיב טעמא לפטורא דביעור דלפטורא דמעשר הא אשמעינן טעמא דלא חייבוהו חכמים במעשר אא"כ גדל בחיוב ונלקט בחיוב וזה לא גדל בחיוב: **אא"כ גדל בשביעית ונלקט בשביעית.** דכי כתיב לבהמתך ולחיה אשר בארצך (ויקרא כה) דילפינן מינה[ה] ביעור בשביעית כתיב ולא בשמינית: **סיפא קשיא בין לרבה בין לרב המנונא.** דהא תרווייהו בת שביעית שנכנסת לשמינית חייבת בביעור דהא לא פליג רב המנונא אדרבה אלא בבת ששית שנכנסת לשביעית: **תנאי היא.** האי תנא פליג עלייהו ותנא אחרינא קאי כוותייהו: **דתניא כו'** הכי גרסי' בתוספתא דמסכת שביעית (פ"ד הט"ו) **א"ר יוסי אבטולמוס העיד משום חמשה זקנים אתרוג אחר לקיטה למעשר ורבותינו נמנו באושא ונמרו אתרוג אחר לקיטה בין למעשר בין לשביעית: שביעית מאן דכר שמיה.** דקאמר דאימנו עלה רבותינו אלמא איכא מאן דפליג:

חסורי

תוספות

או שבט דתקופה. אמתני' נמי דקתני באחד בשבט קא בעי אע"ג דשלנו באתרוג[ו] (וקשיא אמאי לא בעי באחד באלול ר"ה למעשר בהמה או בקמייתא בו' בסיון ר"ה לשתי הלחם ובאינך): **דחדשים.** אע"ג שבישול הפירות הולך אחר החמה שנאמר (דברים לג) ממגד תבואות שמש ה"נ כתיב (שם) ממגד גרש ירחים וגם ישראלים מונין ללבנה:

בשלמא סיפא לחומרא. תימה מאי חומרא הרי קולא היא לענין מעשר וחומרא לענין שביעית ואי הוה אזיל לחומרא בתרוייהו הוה שייך חומרא אבל השתא הוה ליה למימר בשלמא סיפא בתר חנטה וי"ל דהכי קאמר בשלמא סיפא אפילו מטעם ספק דבתר חנטה או בתר לקיטה אזלת לחומרא לענין ביעור וניחא הא דפטורה מן המעשר מאחר דחייבו חכמים להפקיר:

יד הכל ממשמשים בו ואת אמרת תתחייב במעשר. לא נקט האי טעמא אלא למאן דאמר לעיל (דף יד:) שוה לאילן לכל דבר כשאר אילנות דכולהו מודו דבתר חנטה אפי' הכי פטורין מן המעשר מטעם יד הכל ממשמשין דלמאי דסבר אבטולמוס משום חמשה זקנים דאתרוג אחר לקיטה למעשר ואחר חנטה לשביעית (א) לא הוה צריך לטעם זה דבין לענין חדש וישן בין לענין מעשר שני ועני אזיל בתר לקיטה ובהכי איירי לקמן דאבטולמוס דהיינו מתני' דבכורים (פ"ב מ"ו) דאתרוג שוה לאילן בג' דרכים ולירק בדרך אחד:

שאין דבר שחייב במעשר **אא"כ גדל בחיוב ונלקט** בחיוב. לענין חדש וישן מעשר שני ועני לא בעי גדל ונלקט בשנה אחת ואזלינן בתר חנטה והכא פטור משום יד הכל ממשמשין:

שאין לך דבר שחייב בביעור **אא"כ גדל בשביעית ונלקט** בשביעית. וא"ת ומאי קשיא ליה סיפא בין לרבה בין לרב המנונא הא כולהו תנאי פליגי אדר"ש בהא דהא מילתא דפשיטא דבכל דוכתי בין למעשר בין לשביעית אילן בתר חנטה ירק בתר לקיטה תבואה וזיתים בתר שליש ועוד קשיא דבפ' מקום שנהגו (פסחים נג:) קאמר רבי שמעון גופיה כל הספיחים אסורין חוץ מספיחי כרוב שמעמידה רב נסים גאון בשל שביעית היוצאים בשמינית ונראה הני מילי לענין שאר דיני שביעית חוץ מלענין ביעור ועוד נראה דלא איירי הכא אלא באתרוג דוקא ושמא שום טעם יש ומיתוקמא שפיר השתא כרבי שמעון היא דבנות שוח שביעית שלהן שניה (שביעית פ"ה מ"א):

ורבותינו

עין משפט נר מצוה

עט א מיי' פ"א מהל' מ"ש הלכה ו ופ"ד מהל' שמיטה הלכה יב [טוש"ע י"ד סימן שלא סעיף קטן]:

פ ב מיי' (שם הל"ט) [פ"א מהל' מעשר שני הל' ה טוש"ע שם]:

רבינו חננאל

מאי שנא התם (בהוויה) [בברייתא] דתנן ולירקות דקתני ואם היתה שנייה נכנסת לשלישית, ומאי שנא הכא גבי אתרוג דקתני אם היתה שלישית נכנסה לרביעית כול' ופשוטה היא. פיר' שבט דחדשים הוא מניין ימות הלבנה שנ"ד ימים לי"ב חדש. שבט דתקופה לחשבון חמה, והם שס"ה ימים לי"ב חודש. ושבט של חמה נקרא ינוארים בלשון יוון. פעמים שבאים ט"ו של שבט[א] שנת הלבנה, ביתר מחציו ומרובו של שבט שנת החמה. ופשטנה שבט של חדשי הלבנה, ואפילו אם היא שנה מעוברת, ראש השנה שלו שבט, בתר רוב שנים אזלינן. אמר רבה אתרוג בת שישית שנכנסת בשביעית פטורה מן המעשר, בתר לקיטה אזלינן לעיניין מעשר, מפני יד הכל ממשמשין בה, וההפקר פטור מן המעשר. ופטורה מן הביעור, דאזלינן בתר חנטה. והא בת שישית היא, מיקל במעשר ובביעור. ובת שביעית שנכנסה לשמינית חייבת בביעור ופטורה מן המעשר, ואוקימנא לחומרא. ורב המנונא אמר בה שישית שנכנסת לשביעית לעולם ששית, פי' שחייבת במעשר. ובת שביעית שנכנסה לשמינית לעולם שביעית. ואותבינן הא דתני ר' שמעון בן יהודה משום ר' שמעון אתרוג בת ששית שנכנסת לשביעית פטורה מן המעשר ומן הביעור, שאין דבר חייב במעשר אלא הגדל והנלקט בחיוב, ובת שביעית שנכנסת לשמינית פטורה מן המעשר ומן הביעור, שאין לך דבר שחייב בביעור אלא הגדל והנלקט בפטור. קשיא לרבה. ולרב המנונא דאמר לעולם בתר חנטה אזלינן, קשיא ליה רישא וסיפא, רישא קתני אתרוג בת ששית שנכנסה בשביעית פטור מן המעשר, הנה בתר לקיטה [אזלינן], שאין לך נלקט בשביעית וחייב במעשר. וסיפא נמי דקתני בת שביעית שנכנסת לשמינית פטורה מן הביעור, גם זו בתר לקיטה אזלינן שאין לך [דבר] נלקט בשמינית וחייבת בביעור. ולא מצא פירוק, סיפא קשיא לרבה דאמר בת שביעית שנכנסת לשמינית חייבת בביעור [דאזלינן] אחר חנטה, ומתניתא תני פטורה מן הביעור קשיא ליה. ופריק רבה תנאי היא, דתניא א"ר יוסי אבטולמוס העיד משום חמשה זקנים [אתרוג] אחר לקיטתו למעשר, אחר חנטה לשביעית כרבה. ורבותינו שנמנו באושא חלקו בזה ופשוטה היא.

מסורת הש"ס

א) [סוכה מ. תוספתא שביעית פ"ד הט"ו], ב) [משפטים פרשה כ], ג) [שמות כג], ד) [שביעית פ"ד הט"ו], ה) [תו"כ בהר פרשה א], ו) בתו"י ליתא. רש"ל.

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה יד הכל כו' לא הוה צריך לטעם זה. נ"ב פי' דכשהיה הנכנס לשביעית דפטורה מן המעשר [דאזלי' בתר לקיטה] ופטורה מן הביעור דאזלי' בתר חנטה ובשביעית הנכנס לשמיני' חייבת בביעור דאזלי' בתר חנטה ואע"ג דנלקט בשמיני' כיון דהפקרא דמלכא הוא דאזלינן בתר חנטה לביעור פטור מן המעשר:

א) לכאורה צ"ל להיפך פעמים שבאים ט"ו של שבט שנת החמה ביתר יומי' של שבט של שנת הלבנה ול"ע.